

אביה] ערום [כשהיא ערומה].

אבל אם היא בושה לעמוד לפניו ערום, אסור לו לישון עמה בקירוב בשר.

מאי טעמא? — יצר אלבשה. מעת שהיא בושה בגילוי גופה, סימן הוא שכבר התעורר בה יצרה.

רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה [הזדמן לבית רב חסדא חתנו].

שקליה לכת ברתיה, ואותבוה בכנפיה [לקח את בת בתו והניחה בחיקו].

אמר ליה רב חסדא: וכי לא סבר לה מר דמקדשא [וכי אינך יודע שכבר היא התקדשה לאיש], ויש לך להתרחק ממנה כדין אשת איש?!

אמר ליה רב אחא בר אבא חותנו: מאחר שקידשת אותה בקטנותה, עברת לך אדברי דרב.

דאמר רב יהודה אמר רב; ואיתימא אמר רבי אלעזר: אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה, עד שתגדיל ותאמר: בפלוני אני רוצה!

אמר לו רב חסדא: מר [רב אחא בר אבא], נמי עבר ליה אדשמואל.

דהרי אמר שמואל: אין משתמשים באשה, ואילו אתה משחק עמה.

אמר ליה רב אחא בר אבא: אנא, כאידך מימרא דשמואל סבירא לי.

דאמר שמואל: הכל לשם שמים! (1) הכל פ-א תלוי בכונה. ודוקא לשם חיבת אישות אסור, אבל אני לא התכונתי אלא לעשות קורת רוח לאמה, להראות שאני מחבב את בתה, שהיא נכדתי.

מתנתרין:

לא ילמד [לא ירגיל] אדם רווק להיות מן הסופרים [מלמדי תינוקות].

וכן לא תלמד [תרגיל] אשה להיות מן הסופרים.

רבי אלעזר אומר: אף מי שאין לו אשה, לא ילמד סופרים. ובגמרא יתבאר, מה הוא מוסיף על דברי תנא קמא.

רבי יהודה אומר: לא ירעה רווק בהמה, כדי שלא יתאוה לבהמות, ויבא לידי משכב בהמה.

ולא יישנו שני רווקים בטלית אחת, כדי שלא יבואו לידי משכב זכור.

וחכמים מתירי, כיון שלא נחשדו ישראל על כך.

גמרא:

שנינו במשנה: לא ילמד אדם רווק סופרים.

והוינן בה: מאי טעמא?

1. הכל לפי דעת שמים. כך היא גירסת הריטב"א. והוסיף הריטב"א שכך היא ההלכה, ראוי לו לעשות הרחקה ליצרו, עושה, ואפילו

1. הכל לפי דעת שמים. כך היא גירסת הריטב"א. והוסיף הריטב"א שכך היא ההלכה, ראוי לו לעשות הרחקה ליצרו, עושה, ואפילו

אבל אם יש לו אשה, אך היא לא נמצאת אתו עתה, מודה רבי אלעזר שמותר לו ללמד.

או דלמא, כוונתו של רבי אלעזר להוסיף ולהחמיר, שאף באם יש לו אשה, אלא שאינה שרויה אצלו [שלא נמצאת עמו עתה], גם כן לא ילמד תינוקות.

ופושטת הגמרא: **תא שמע** מברייתא [שהיא בהכרח לדברי רבי אלעזר]:

דתניא: **אף מי שיש לו אשה**, ואולם היא אינה שרויה אצלו, לא ילמד סופרים. וברייתא זו, בהכרח לרבי אלעזר היא, שהרי לרבנן אין הוא רווק, ומותר הוא ללמד תינוקות.

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: לא ירעה** רוך בהמה, ולא יישנו שני רווקים בטלית אחת. וחכמים מתירים.

תניא: אמרו לו חכמים לרבי יהודה: לא נחשדו ישראל על משכב זכור, ולא על הבהמה. ולכן אין לאסור זאת על הרווק.

מתניתין:

אף שמותר לסתם אדם להתייחד עם שלש נשים ומעלה, אבל כל מי שעסקיו עם הנשים

אילימא, משום שיש לחוש שמא יבואו לחטוא עם הינוקא [התינוקות] במשכב זכור? —

הרי אי אפשר לפרש כן.

כי והא תניא: **אמרו לו לרבי יהודה: לא נחשדו ישראל על משכב זכור, ולא על הבהמה.** ומשום כך נחלקו חכמים עליו בסיפא דמתניתין.

ומסקינן: **אלא**, רווק לא ילמד סופרים, משום **אמהתא דינוקא**. כי אמותיהם של התינוקות מצויות תדיר אצל המלמדים להביא את בניהן לבית הספר.

ואשה לא תלמד סופרים, משום **אבהתא דינוקא** הבאים עמם לבית הספר.

שנינו במשנה: **רבי אליעזר אומר: אף מי שאין לו אשה**, לא ילמד סופרים.

איבעיא להו: האם אסר רבי אלעזר רק למי שאין לו אשה כלל, ובא להוסיף על דברי תנא קמא [שאמר רק רווק, שלא נשא אשה מעולם, אסור לו ללמד תינוקות, אבל אם היתה לו כבר אשה, ומתה, מותר לו ללמד, על אף שעתה אין לו אשה], ובא רבי אלעזר לומר שאם מתה אשתו, ואין לו עתה אשה כלל, אסור לו ללמד תינוקות.

כלל].

וזהו גם ביאור הנהגתו של רבי יוחנן, שהיה יושב לפני שערי מקום הטבילה של הנשים, ולא חשש בעצמו ליצר הרע.

וכן מצינו שכמה מהתנאים והאמוראים דברו עם "מטרוניתא". וכן מצינו שרב אדא בר אבהו היה נוקט את הכלה על כתפו והיה רוקד עמה,

להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור [כדאיתא במסכת עבודה זרה כב]. ומאידך, אם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו, ואין מעלה טינא כלל, מותר לו להסתכל ולדבר עם העורה, ולשאול בשלום אשת איש [אם כי לעיל אמר רב יהודה שאין שואלים בשלום אשה, לפי שהוא לא היה מחזיק בעצמו שאין לכו מעלה טינא

זהרי קל וחומר הוא: הלא בעלי החיים האלו לא נבראו אלא לשמשני [את האדם]. ואילו אני נבראתי לשמש את קרני.

ואם הם מתפרנסים שלא בצער, אינו דין שאף אני אתפרנס שלא בצער?!

וכך אמנם היה בשעה שהיה אדם הראשון בגן עדן.

אלא, שהריעותי את מעשי, כשאדם הראשון חטא בהיותו בגן עדן, ולכן קפחתי את פרנסתי. דהיינו, נגזר על כל בני האדם, להצטער על פרנסתם.⁽³⁾

אבא גוריון, איש צידון, אומר משום אבא גוריא: לא ילמד אדם את בנו להיות חמר, מנהיג חמורים, או גמל, או קדר [מוכר קדירות], או ספן, או רועה, וחנוני. משום שאומנותן של אלו — אומנות של ליסטים היא.

החמר והגמל והספן והקדר, הולכי דרכים הם. וכשהם לנים בדרך, דרכם ללקוט פירות משדות זרים. וכן נשכרים הם לבני אדם, ואינם עומדים בהתחייבותם לעבוד במלואה. ומשום כן בחזקת ליסטים הם.

[שמלאכת אומנותו היא לצורך נשים], לא יתייחד עם הנשים, ואפילו הרבה יחד, לפי שלבו גס בהן, ואינו בוש מפניהן. ויש לחשוש שמא אם יחטא עם אחת, שאר הנשים תחפנה עליו.

ולא ילמד אדם את בנו אומנות שהיא לצורך הנשים. משום שאומנות זו גורמת לו להיות רגיל אצל נשים.

רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקה וקלה.

ואל יאמר בלבו, שאומנות זו אינה מעשירה, אלא יתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, ומן השמים ישלחו לו את פרנסתו.

שהרי אין אומנות שאין בה עניות ועשירות, ובכל אומנות אפשר להצליח, ואפשר להכשל.

שלא באה העניות מן האומנות, ולא באה העשירות מן האומנות, אלא הכל נמדד לאדם מן השמים, לפי זכותו.⁽²⁾

רבי שמעון בן אלעזר אומר: וכי ראית מימירך היה ועוף שיש להם אומנות? ובכל זאת הן מתפרנסין שלא בצער.

תלויים בזכויותיו של האדם אלא במזלו שנקבע לו בשעה שנולד, שאז נקבע אורך ימיו, וכמה ומי יהיו ילדיו, ומה תהיה מידת פרנסתו.

אך המהרש"א הביא את דברי התוספות במסכת שבת [קנו א], שזכויות האדם מסוגלות לשנות את מזלו, ולזה התכוון רבי מאיר, שיכול אדם לשנות את מזל פרנסתו בזכויות שיעשה.

3. הפני יהושע מביא פירוש נוסף, שאדם השלם במעשיו ללא חטא, יסבבו לו מן השמים שתהיה

ולא חשש להרהור, בגלל שהכיר בנפשו שאינו בא לידי כך.

אלא, שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל תלמידי חכמים בוטחים ביצרם, והראיה מכל המעשים המתוארים כאן!

2. לפי התוספות, ה"זכות" האמורה כאן, היא מזלו של האדם, ולא שפרנסתו תהיה לפי זכויותיו. ופירושו כך, לאור דברי רבא במסכת מועד קטן [כח א] ש"בני, חיי, ומזוני" אינם

והבשר שבטבחים [בעלי בית מטבחים], שותפו של עמלק הוא! שהרבה ספיקות טריפה באים לידו, ומתוך שהוא חס על ממונו, הוא מאכילן לישראל.

רבי נחוראי אומר: מניח אני כל את כל מיני האומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה.⁽⁵⁾

שהרי אדם אוכל משכרה בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא.

ישאר כל אומנות, אינן כן. שהרי בשאדם בא לידי חולי, או לידי זקנה, או לידי יסורין, וכבר אינו יכול לעסוק במלאכתו, הרי הוא מת ברעב.

אבל התורה אינה כן. אלא היא משמרתו מכל רע בנערותו, ואף נותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו. שאף בזקנותו, כשכבר אינו יכול לעסוק בה, הרי הוא נהנה ממתן שכרה.

בנערותו, מהו אומר? — [ישעיהו מ לא] "וקני ה' יחליפו כח".

בזקנותו, מהו אומר? — [תהילים צב טו] "עוד ינובון בשיבה, דשנים ורעננים יהיו".

וכן הוא אומר באברהם אבינו [בראשית כד

ואף הרועה את בהמות בעצמו, חשוד הוא לרעותם בשדות זרים.

ואף החנוני חשוד בהונאה, לערב מים ביין, וצרורות בחיטים.

רבי יהודה אומר משמו של אבא גוריא: החמרין — רובן רשעים מפני שחשודים על הגזל, כאמור.

אבל הגמלין — רובן כשרים, משום ששוהים הרבה במדבריות, שהם מקום סכנה, משום גדודי חיות ולסטים המצויים שם. ומתוך כך הם יראים על נפשם, ומשברים את לבם לפני הקדוש ברוך הוא.

הספנין — רובם חסידים, משום שהם מצויים תדיר במקום סכנה, ותמיד הם ברעדה, יותר מן הגמלים.

טוב שברופאים — לגיהנם! לפי שהוא בטוח בעצמו ואינו ירא מן החולי, משום שיודע להזהר על בריאותו, ואוכל תמיד מאכלים בריאים. ומשום כך אינו משבר את לבו לפני המקום.

וגם לפעמים הוא הורג נפשות כשמתרשל במלאכתו. ולפעמים בידו לרפא עניים שאין בידם לשלם, ואינו רוצה לרפאם ללא קבלת שכר.⁽⁴⁾

5. הרמ"א [יו"ד רמ"א ד] פסק: ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה גמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם, ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא. אבל לא בלימוד שאר החכמות. ומכל מקום, מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות, ובלבד שלא יהיו ספרי מינים. ומביא הגר"א, שמקור הדברים הוא ממסכת

מלאכתו נעשית על ידי אחרים. ורק מחמת החטא אין האדם זוכה להתפרנס ללא עמל.

4. המהרש"א מביא ביאור נוסף, שרופא המתגאה בכך שמחזיק עצמו ל"טוב שברופאים", עושה הכל על דעת עצמו מבלי להתייעץ עם רופאים אחרים, ומתוך גאותו הוא בא לכלל טעות ופוגע בחולה.

כלומר, מנהגו רע. ורע הדבר להיות בקרבתו
[“סורו”, מלשון להיות “סר” אליו].

בגון הצורפים, צורפי זהב, העושים לנשים
תכשיטי זהב.

והסורקים, הסורקים בגדי נשים.

והנקורות, המנקרים ריחים של יד שהנשים
טוחנות בהם.

והרוכלין, המוכרים קישוטי בשמים לנשים.

והגרדיים, האורגים בגדים לנשים.

[א]: “ואברהם זקן בא בימים, וה’ ברך את
אברהם בכל”.

והיה זה בשכר התורה שעסק בה. שכן
מצינו, שעשה אברהם אבינו את כל התורה
כולה, עד שלא ניתנה [אף שעדיין לא
ניתנה].

שנאמר [בראשית כו ה]: “עקב אשר שמע
אברהם בקולי, וישמור את משמרותי,
מצותי, חוקותי ותורותי”.

גמרא:

תנו רבנן: כל שעסקו עם הנשים, פורו רע!

זהו שמירת התורה, שעל ידי לימוד האומנות
הוא יתפרנס, ויוכל לעסוק בדברי תורה ביושר.
אך לימוד אומנות של חכמה יונית, שנאסר על
ידי חכמים ב“ארור”, הוא אינו הלימוד הראוי
של אומנות, ובכך הוא הופך לאיסור של ביטול
תורה.

ומביא הברכת שמואל את דברי הגר“א
[בביאור “שנות אליהו” לתחילת מסכת פאה]
ש“דרך ארץ” הוא מצוה [ובכלל “דרך ארץ” הוא
כל העיסוקים שצריך האדם לעשות, כמו אכילה
ושינה, ועיסוק בפרנסה], וכשם שמפסיקים
מלימוד התורה לצורך קיום מצוה מן התורה,
ואין זה נחשב לביטול תורה, ומקיימים את מצות
“והגית בו יומם ולילה” בפרק הזמן שלמד בו,
ואין ההפסקה פוגעת בקיום “והגית בו יומם
ולילה”, כך ההפסקה בלימוד לצורך דרך ארץ
אינה גורעת מקיום מצות “והגית בו יומם
ולילה”.

אך במה דברים אמורים, כשמפסיק האדם
בלימוד התורה לצורך דברים הצריכים לקיומו,
אבל אם חפץ הוא בלימוד חכמות מחוץ לתורה
משום שמעלה בדעתו כי יש השתלמות
השכלתית בעולם מחוץ לתורה, הרי הוא נחשב

מנחות צט ב, “שלא תאמר: למדתי חכמת
ישראל, אך ואלמד חכמות האומות! תלמוד
לומר “ללכת בהם, ולא להפטר מהם!”

והגמרא שם מביאה את שאלתו של בן דמא,
בן אחותו של רבי ישמעאל, ששאל: כגון אני,
שלמדתי את כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמה
יונית? והשיב לו רבי ישמעאל: צא ובדוק שעה
שאינה לא יום ולא לילה, ובה תוכל ללמוד
חכמה יונית, כי דברי הכתוב “והגית בו יומם
ולילה”, מחייבים להגות בזמן הפנוי רק בתורה
ולא בדברים אחרים.

והירושלמי בתחילת מסכת פאה מקשה, מדוע
לא נתיר ללמוד חכמה יונית בתורת לימוד
אומנות, ומתיר, משום שאמרו חכמים: ארור
האיש שילמוד חכמה יונית!

ומבאר הברכת שמואל לקידושין [סימן כז ז]
שכוונת הירושלמי לומר, שלאחר שנאסר ללמוד
חכמה יונית, מדברי סופרים, הרי מי שלומד
חכמה זאת, מלבד שעובר על “ארור האיש
שילמוד חכמה יונית”, הרי הוא עובר על איסור
ביטול תורה, שהוא איסור מן התורה.

והיינו, שהלימוד של אומנות באופן המותר,
אין בו משום ביטול תלמוד תורה, אלא להיפך,

והספריים, שהנשים באות אליהם, כדי שיספרו את בניהן.

והכובסים, שהנשים מביאות להם את כבסיהן לכבס.

והגרע [מקיו דם].

והבלן [מחמם מרחצאות].

והבורסקי, המעבד להן עורות למלבוש ולמנעל —

כל אלו — **אין מעמידים מהם מלך, ולא כהן גדול**.

מאי טעמא? — **לא משום דפסילי, אלא משום דזיל אומנותיהו** [שאומנותם מזולזלת] בעיני בני אדם, ולכן, אין זה מכבוד המלכות והכהונה למנותם.

תנו רבנן: עשרה דברים נאמרו בגרע [מקיו דם]:

א. **מהלך על צידו**, בדרך גאווה.

ב. **ורוחו גסה**.

ג. **ונתלה ויושב**. אינו יושב אלא אם כן הוא

נסמך לאחוריו או על צידו.

ושלשה דברים אלו, סימני גאווה הם. שמתגאה הוא בכך שבני אדם מוסרים את נפשם בידו.

ד. **ועינו צרה בממונו**, שאינו מבזבז ממנו כלום, לפי שרגיל הוא לאכול אצל המזמינים אותו להקזי להם.

ה. **ועינו רעה**, שנותן עינוו בבריאים, ומצפה שיחלו, כדי שיצטרכו לו.

ו. **אוכל הרבה**, שהוא רגיל לאכול עם כמה אנשים בכל יום, כאמור.

ז. **ומוציא קימעא**, משום שאוכל עם החולים הצריכים הקזה, כאמור, והם מקפידים לאכול לחם נקי ובשר שמן. ומאכלים אלו ממעטים את הזבל.

ח. **וחשוד על עריות מתוך שעסקו עם הנשים**.

ט. **וחשוד על הגזל משום שהנשים גוזלות מבעליהן ונותנות לו**.

י. **ואף חשוד על שפיכות דמים!** שלפעמים מקזי יותר מדי דם, וגורם למיתה.

שמבטל הוא מלימוד תורה. אלא נחשב כמי שמסיר לבו מן התורה, ואף נהנה מעבירה זו.

אבל, מי שמפסיק מדברי תורה לצורך קיום מצוה, ובכלל קיום דרך ארץ, שגם היא, כאמור, מצוה, שמחמתה יכול האדם לעסוק בתורה ובמצוות, הרי גם הזמן של ההפסקה מהלימוד נחשב בכלל "ללכת בהם", שהרי הולך הוא תחת העול הקדוש של תלמוד תורה!

כמי שפוטר עצמו מלימוד תורה, שהוא חמור ממי שמבטלה לצורך הנאתו גרידא.

וסיבת הדבר, כי אילו היתה עוד השתלמות בהשכלה אנושית, היה הקב"ה נותנה לנו על הר סיני. ומשלא ניתנה לנו בסיני אלא התורה, הרי מי שלומד חכמות חיצוניות שלא לצורך פרנסה אלא לומד בהן בקביעות, משום שהן חשובות בעיניו להתפאר בהן, הרי לא רק

ולא יאמר: אין מלאכה שכזו מפרנסת את בעליה. אלא, יבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו, שתשרה ברכה במעשה ידיו.

לפי שאין העניות באה מן האומנות, ואין העשירות באה מן האומנות.

אלא מקור העשירות שייך למי שהעושר שלו. שנאמר: "לי הכסף ולי הזהב, נאם ה' צבאות".

שנינו במשנה: רבי שמעון בן אלעזר אומר: האם ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות!?

תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: מימי לא ראיתי צבי קיין [מייבש קציעות תאנים בשדה], וארי סבל, ושועל חנוני. ועם כל זאת, הרי הם מתפרנסים [מזדמן להם אכלם] שלא בצער.⁽¹⁾

והלא דין הוא — הם לא נבראו אלא לשמשני, ואילו אני נבראתי לשמש את קוני.

ואם כן, מה אלו, שלא נבראו אלא לשמשני, הרי הם מתפרנסים שלא בצער, ואני, שנבראתי לשמש את קוני, אינו דין שאתפרנס שלא בצער!?

אלא שהרעותי את מעשי, ובכך קפחתי את פרנסתי. כמו שנאמר: "עונותיכם הטו!"

שנינו במשנה: רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה.

דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה.

והוינן בה: מאי היא "אומנות נקיה וקלה"?

ב-9 אמר רב יהודה: מחטא דתלמייתא [מעשה מחט "תלמיית"], שתפירותיה עשויות שורות שורות, כמין תלמים.

תניא: רבי אומר אין לך אומנות שעוברת [מתבטלת] מן העולם. כי בין אם היא נקיה, ובין אם היא מאוסה, יש בה צורך. ואם לא יעסוק בה אדם זה, יעסוק בה אחר.

ברם, אשרי מי שרואה את הוריו [מולידיו, ואת ילדיו] כשהם עוסקים באומנות מעולה. ואוי לו למי שרואה את הוריו כשהם עוסקים באומנות פגומה.

אי אפשר לו לעולם, בלא כסם [מוכר בשמים], ואי אפשר לו בלא בורסקי [מעבד עורות].

ברם, אשרי מי שאומנותו היא "כסם", שמדיף תמיד ריח טוב.

ואוי לו מי שאומנותו היא "בורסקי" שמדיף תמיד ריח רע.

אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות.

ברם, אשרי מי שבניו זכרים, ואוי לו למי שבניו נקיבות.

רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה [שאינן בה חשש גזל, ואינן בה חסרון כיס], וקלה.

עד שיתייבשו, והצבי עינו פתוחה גם בשעות שהוא ישן. ויכול לשמר תמיד את הקציעות

1. הרד"ל מפרש שצבי היה ראוי להיות קיין, היות והקייץ צריך לשמר את קציעותיו שבשדה